

природоохоронних заходів також можуть створюватися цільові екологічні фонди об'єктів природно-заповідного фонду.

Стабілізаційні процеси, що намітилися в економіці Західного регіону, певною мірою сприяють посиленню уваги до екологічних проблем регіону, збільшенню надходження коштів у фонди охорони навколишнього природного середовища у складі держаного, обласних і місцевих бюджетів, власних коштів ПЗФ. Особливістю фінансування природно-заповідного фонду є можливість отримувати кошти за сприянням різноманітних міжнародних благодійних інституцій і фондів (Глобальний Екологічний Фонд, Міжнародний банк реконструкції та розвитку, ЮНЕП, Рада Європи, ICAP "Єднання" та інші).

Сьогоднішній етап вимагає більш гнучкого підходу до фінансування об'єктів ПЗФ. На перший план виступають: необхідність вдосконалення організаційно-економічного механізму залучення інвестицій і управління інвестиційним процесом; обґрунтування емісії цінних паперів на державному і муніципальному рівнях та управління портфелем цінних паперів (облігацій).

Незаперечні ознаки покращення фінансування об'єктів ПЗФ зумовлені насамперед вдосконаленням правової бази та системи управління у сфері заповідної справи, розширенням міжнародної співпраці і програм допомоги, політики сприяння іноземним інвестиціям. Ці тенденції у поєднанні з унікальним географічним розміщенням регіону, рівнем його соціально-економічного розвитку, сприятимуть розвитку мережі ПЗФ краю.

Література

1. Закон України "Про природно-заповідний фонд України". – К.: Відомості Верховної Ради України, 1992. – С. 1130-1155.
2. Заповідні і національні природні парки України. – К.: Вища школа, 1999. – 232 с.

3. ЛЮДСЬКИЙ ЧИННИК ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

УДК 330.003.1+303.732.4

Доц. Л.Р. Лиско, канд. екон. наук – УкрДЛТУ

ГУМАНІСТИЧНА ПАРАДИГМА ЕКОНОМІЧНОЇ НАУКИ ТА СИСТЕМНА МЕТОДОЛОГІЯ ЇЇ ОБҐРУНТУВАННЯ

З позицій системної методології і на основі створених автором системних моделей людини і суспільства обґрунтовуються визначення поняття "економічна система" в широкому і вузькому значенні слова, які у їх взаємозв'язку служать методологічною основою перебудови категоріального апарату економічної науки в процесі гуманістичного синтезу економічних парадигм.

Ключові слова: системна методологія, моделі, людина, суспільство, економічна система.

Doc. L.R. Lysko – USUFWT

The humanistic paradigm of economics and system methodology of it's substantiation

The author substantiate essence and content of the category "economic system" as integrative conception of modern economics. He presents system models of person and society as methodological foundation of reformation the concepts of economics.

Key words: system methodology, models, person, society, economic system.

Економічна наука знаходиться в центрі сучасного наукового знання, використовуючи для дослідження свого складного об'єкта – **економіки** – досягнення гуманітарних, природничих та технічних наук. Проте, в першу чергу, вона є гуманітарною, суспільною наукою, оскільки *економіка* – одна з *функціональних підсистем суспільства*, а її закони – це **закони діяльності людей** та створених ними **інститутів**, є проявом їх свідомості та взаємодії. Тому шлях до визначення предмета цієї популярної тепер науки лежить, в першу чергу, через аналіз суспільства, з'ясування суті основних понять, які характеризують його компоненти, будову, механізми функціонування і розвитку. Серед них центральним є поняття "людина". Це твердження є визначальною складовою **гуманістичної парадигми економічної науки**, обґрунтування якої ми здійснюємо з використанням системно-синергетичної методології.

Появу **системно-синергетичного підходу** як нової наукової картини світу і методології дослідження необхідно розглядати як важливий етап еволюції науки, що наступив за суперспеціалізацією і несе нові можливості діалогу наук і нові підходи до їх викладання. На основі цього підходу формується **системно-синергетична методологія** наукових досліджень, в основі якої лежать два принципи: системності і розвитку. Обидва принципи, взаємно доповнюючи один одного, утворюють єдність, акцентуючи свою увагу на різних аспектах системних об'єктів.

Розвиток цієї методології є адекватною відповіддю науки на процес **універсумізації** [1, ст. 54] як системного руху універсуму в локалізованому просторі планети Земля та його якісних складових – інформаційно-духовної (Бог), космоприродної (неорганічної, органічної, тваринної) і людськості. Цей процес, пройшовши **два етапи: перший** – виникнення і повної підпорядкованості людини космоприродним процесам (**традиційні суспільства**); **другий** – протиставлення людиною себе природі як тільки об'єкта власної життєдіяльності та простого засобу задоволення потреб (**індустріальні суспільства**), зараз виходить на **третій** – формування синергетичного рівня **космо-природо-людської спільноти (інформаційні суспільства)**. Людина на цьому рівні трансформується в громадянина універсуму, космо-планетарно-суспільну істоту, яка осягає універсумні процеси своєю тотальністю і кожною її складовою.

У цих умовах наукове пізнання хоча і стає все більш розвинутим, гетерогенним та міждисциплінарним, не здатне адекватно описати прогресуючу універсумізацію людини і суспільства. Завдяки системно-синергетичній методології воно впливає в більш широкую систему засобів інформаційного відображення світу, об'єднуючи раціональну свідомість з підсвідомістю та надсвідомістю, науку з релігією, філософією та мистецтвом.

Ця методологія дає змогу переважану величезною кількістю деталей інформацію про системи різної природи, досліджувані сучасною наукою, стиснути, перетворивши в невелику кількість законів чи концепцій, долаючи тим самим новий різновид забруднення оточуючого середовища, яким є невпорядкована, хаотична інформація. Фактично мова йде про формування універсальної мови науки, своєрідного наукового "есперанто".

Системно-синергетична методологія дозволяє впорядковувати набуті раніше знання та здобувати нові. Послідовність цього процесу є такою:

- виділення системного об'єкта та визначення його типу;
- виділення та дослідження компонентів системи, в першу чергу її первинних елементів;
- дослідження функцій, структури та організації системи, в т.ч. їх інформаційного аспекту;
- дослідження розвитку системи, в т.ч. його синергетичних аспектів.

При застосуванні цієї методології в різних науках має бути врахована специфіка їх об'єктів дослідження.

В умовах поширення системного підходу найбільш загальним поняттям економічної науки, навколо якого у певному логічному порядку розташовуються всі інші її поняття – категорії і закони, стає інтегративне поняття **"економічна система"**.*

* Ще до початку 1950-х рр. це поняття застосовувалося рідко і не мало чітко визначеного місця серед категорій економічної науки. Як дослідив І. Грабінський [2, ст.19], сам термін "економічна система" почав завоювати своє місце "під сонцем" економічної науки після публікації книги А. Оксенфельда та В. Голубничого "Економічні системи в дії: США, СРСР та Франція" (1952). Але дискусія про його зміст, місце серед категорій економічної науки не вщухає до цього часу. Ідеологічної "гостроти" їй час від часу надають ортодоксальні прихильники марксистської політичної економії. Їх позицію досить повно та емоційно виразив М. Павлішенко [3] в своїй полемічній статті "Економічна система чи спосіб виробництва?", опублікованій на сторінках журналу "Економіка України". Звинувативши прихильників застосування терміну "економічна система" в науковій недобросовісності і твердячи, що "усі маніпуляції з визначенням економі-

Аналіз визначень поняття "економічна система", які поширені в економічній літературі, здійснений І. Грабінським, Г. Башнянином, І. Копичом, І. Чупиком, Б. Шевчиком, Є. Єрохіною [2, 5-7], дозволяє поділити їх на **неомарксистські**, які ґрунтуються на марксистській концепції людини і суспільства, і **неокласичні** – світоглядною основою яких є концепція "економічної людини" А. Сміта і соціальний дарвінізм. І одні і другі є різновидами економічного детермінізму як моделі функціонування суспільних систем. Головна відмінність між ними, як справедливо відзначає Г. Башнянин [7, ст. 14] тільки в тому, що перша опирається на принцип пріоритетності суспільства (держави) щодо людини, а друга – на принцип пріоритетності людини щодо суспільства і держави**.

Головну причину відсутності прогресу у використанні системної методології в економічних дослідженнях, про що, зокрема, свідчить аналіз базового поняття "економічна система", ми вбачаємо, по-перше, у недостатньому володінні економістами системною методологією взагалі, що веде до змішування і отождолення різних системних понять (наприклад, система, структура, організація); по-друге, у неврахуванні ними особливостей таких надскладних систем як людина і суспільство та їх економічна діяльність. Тому розпочинати розмову про економічні системи ми пропонуємо з розгляду системних понять як універсальної мови сучасної науки та системної інтерпретації основних понять гуманітарних наук. Ми здійснили її в такій послідовності:

чної системи і запровадженням цього поняття у науковий обіг здійснюються задля того, щоб проігнорувати соціально-економічні аспекти господарського життя, виключити класовий підхід до нього, сконцентрувавши всю увагу на інструментальних, прагматичних аспектах виробництва" [3, ст. 65], він закликає не відходити від марксистського вчення про суспільно-економічну формацію і спосіб виробництва.

Сучасні марксистки, відчуваючи "класову ненависть" до терміну "економічна система", очевидно, не знають (або забули), що саме К. Маркс ще 150 р. тому не цурався терміну "система" і розумів на відміну від сучасних захисників чистоти його вчення суть системного підходу. Про це свідчить таке його міркування: "Якщо в завершений буржуазній системі кожний наслідок є разом з тим і передумова, то це має місце в будь-якій ... органічній системі. Сама ця органічна система як сукупне ціле має свої передумови, і її розвиток в напрямі цілісності полягає в тому, щоб підкорити собі всі елементи суспільства або створити органи, яких їй не вистає. Таким шляхом система в ході історичного розвитку перетворюється в цілісність" [4, ст. 229].

Отже, проблема, на наш погляд, не в тому, застосовувати термін "економічна система" чи не застосовувати (в умовах тотального поширення в науці і практичній діяльності системного підходу така постановка питання не витримує критики), а в тому, який зміст в нього вкладати, яке місце відводити йому серед категорій економічної науки. Наукова некоректність застосування цього терміну, яка має місце в економічній літературі, дозволяє зробити висновок, що хоча аргументи неомарксистів щодо справжніх причин запровадження і поширення в економічній науці категорії "економічна система" не є переконливими, все ж поле для критики змісту цього терміну залишається дуже широким. А найголовніше, що економічна наука продовжує серйозно відставати в застосуванні сучасних методів наукового пізнання, інтелектуальним ядром яких і є системна методологія.

Відомий американський теоретик економічного розвитку Р. Камерон, оцінюючи плюси і мінуси марксистського системного підходу до розвитку суспільства та його економіки, зауважує: "Хоча деякі аспекти марксистської методології економічного розвитку корисні, логічна система в цілому дуже спрощена...і допускається фундаментальна помилка щодо суспільних інститутів як надбудови" [7, ст. 12].

Але й неокласична парадигма неадекватно відображає місце економіки в житті людини і суспільства. Як показав один із найбільш глибоких її критиків Е. Етзіоні [8], світогляд, що лежить в основі цієї парадигми, є утилітаристським (грубо матеріалістичним) та егоцентричним. Нею не лише ігнорується моральний вимір людської поведінки, але має місце активна протидія його включенню в економічну науку. Неокласичні уявлення про суть людини і суспільства в ринковій цивілізації, як правило, відіграють ключову роль в усіх сучасних гуманітарно-суспільних науках, а також в політиці, спілкуванні, інтелектуальному житті, соціальній і політичній філософії, що приймає громадська думка.

1. Системні поняття – універсальна мова сучасної науки

1.1. Система

Характеристика системного об'єкта. Структура, функції і організація системи. Інформаційний аспект функціонування системи

1.2. Синергетичні аспекти функціонування і розвитку системи

2. Системна інтерпретація основних понять гуманітарних наук

2.1. Людина як система і універсальний елемент Всесвіту.

Властивості людини як природної і надприродної істоти. Потреби і здібності. Діяльність, її об'єкти та продукти. Інформаційно-духовні аспекти діяльності. Пізнавальна діяльність. Ціннісно-орієнтаційна діяльність. Людина – цілеспрямована істота. Душа людини і духовний вимір її життя.

2.2. Суспільна взаємодія і суспільна організація.

Суспільство як система людей. Просторово-часова організація суспільства. Об'єкти і продукти суспільної взаємодії. Суспільство і людина. Суспільна організація. Інтереси і суспільна взаємодія. Суспільні інститути і механізм суспільної організації. Органи соціального управління як сукупність регулюючих суб'єктів. Саморегуляція людського життя. Соціальна інформація.

2.3. Суспільство як система: функціональний аспект.

Природна і культурна основа функціонування суспільства. Структурно-функціональна диференціація суспільства. Відповідальне суспільство і гуманістична парадигма його функціонування. Суспільний колообіг. Традиції, новаторство і соціокультурна спадковість в механізмі функціонування і розвитку суспільства

2.4. Системно-синергетична модель історичного розвитку людства.

Людство як система: генетичний аспект. Еволюція та революція як механізми суспільного розвитку. Етноси і етногенез. Моделювання етапів розвитку людства. Спрямованість розвитку людства: прогрес чи регрес?

Здійснивши цю попередню методологічну підготовку, спробуємо тепер подолати як однобічні і некоректні з позицій системного підходу до людини і суспільства марксистське та неокласичне трактування поняття "економічна система", перетворити його в базовий принцип перебудови і систематизації економічного знання на гуманістичних засадах.

Створену нами з допомогою такого підходу **системну модель людини і суспільства** (рис. 1) використовуємо як **методологічну базу** для власного визначення поняття "економічна система". Світоглядною основою її побудови служать:

- розроблена нами концепція інформаційно-духовної природи **людини** як універсального елемента Всесвіту і первинного елемента суспільства;
- висунута Е. Етзіоні [9] концепція "відповідального суспільства".

Цю двоєдину **гуманістичну концепцію людини і суспільства** ми протиставляємо їх ліберальним і авторитарним моделям, що поборюють себе в сучасному суспільствознавстві в цілому і економічній науці зокрема.

Лібералізм розглядає суспільство тільки як сукупність індивідумів, що об'єдналися для життя. Тому він залишає поза увагою потребу обов'язку слугувати спільним інтересам і бути включеним в суспільство, в якому присутні ці потреби. **Авторитарний консерватизм чи комуністичний тоталітаризм** бачить суспільство як джерело авторитету і законності та прагне в

ім'я обов'язку нав'язати стандартну поведінку індивідумам, не залишаючи достатньої основи для індивідуальної свободи та індивідуальних прав. Це створює перешкоди суспільству на шляху його творчої еволюції.

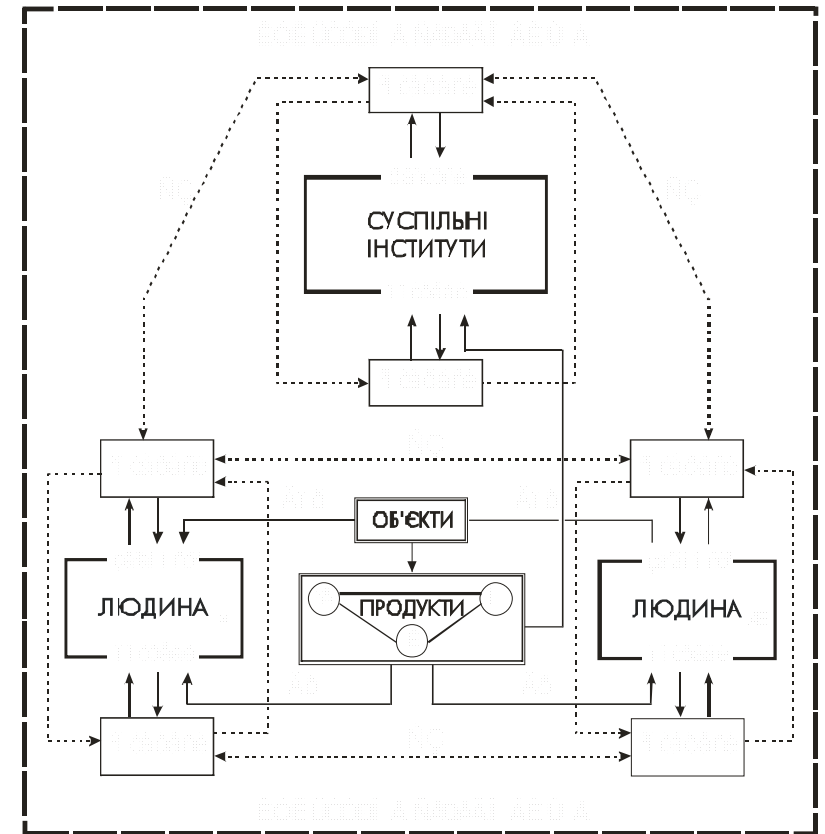

Рис. 1. Суспільство як система: СЗ – суспільні зв'язки; Дпр – продуктивна діяльність; Др – репродуктивна діяльність

Долаючи полярну антагоністичну протилежність між ліберальною і комуністичною моделями суспільства, **концепція відповідального суспільства** на їх місце висуває принцип творчої напруги і вічного пошуку балансу між головними силами людських спільнот – силою індивідумів і силою суспільства та його інститутів. Індивідуми можуть старатися обмежити суспільство; суспільство може старатися включити в себе індивідів. З цих прагнень виникає збалансоване, урівноважене, відповідальне суспільство. Але таке суспільство не появляється стихійно. Воно будується свідомими зусиллями людей, озброєних науковими знаннями і гуманістичним світоглядом.

Побудована нами модель, опираючись на гуманістичну парадигму, фіксує комплекс понять, що системно відображають принципи функціонування та розвитку людини і суспільства. Серед них центральними є потреби, здібності і інтереси людей; їх діяльність, її об'єкти і продукти, суспільні інститути, суспільна взаємодія і взаємозв'язки.

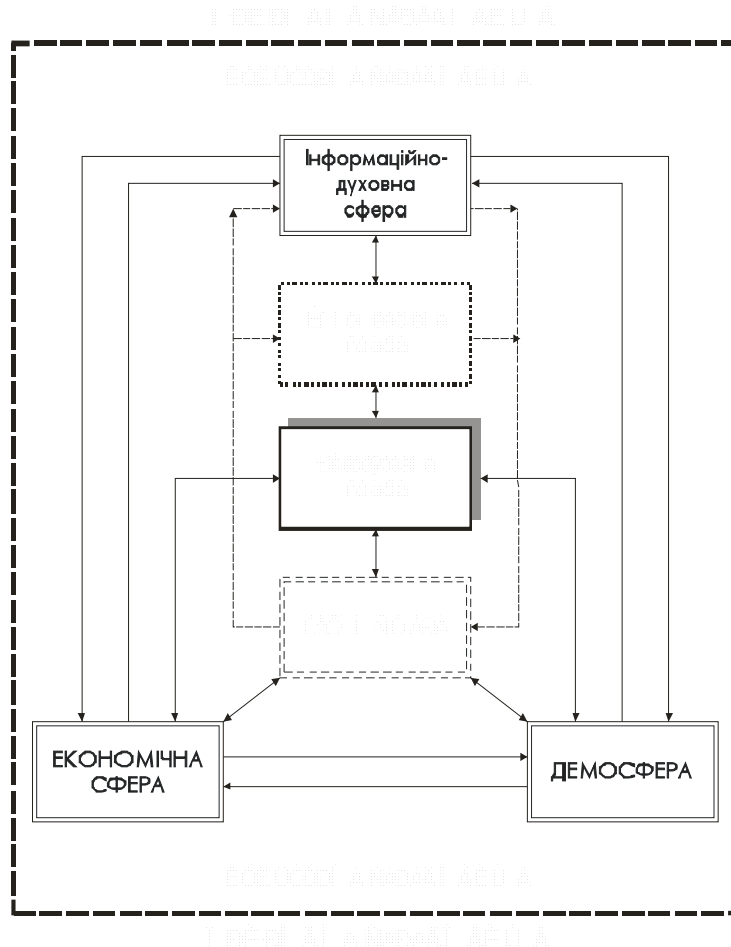

Рис. 2. Функціональна модель суспільства

Оскільки в процесі взаємодії і спільної діяльності *соціальних суб'єктів* (окремих індивідів та суспільних інститутів) формується складна тримірна структура суспільства, що включає безліч суспільних груп, між якими існують взаємозв'язки координації, субординації і кореляції, а структурна диференціація суспільства органічно пов'язана з функціональною, доповнюємо попередню модель **функціональною моделлю суспільства** (рис. 2), з допомогою якої ми прагнемо показати, що функції, які здійснюють окремі суспільні

льні групи і сфери суспільної діяльності, носять цілеспрямований характер, а їх взаємодія забезпечує існування та розвиток суспільства в просторі і часі планети Земля.

У **демографічно-соціальній сфері** створюються **люди** – головні продукти діяльності суспільства, його первинні елементи, **економіка** забезпечує їх та **суспільні інститути**, які вони створюють в процесі своєї спільної діяльності, необхідними *матеріальними продуктами*, **інформаційно-духовна сфера** виробляє і постачає цим сферам життя суспільства *інформаційно-духовні продукти*. **Техносфера** забезпечує суспільну діяльність *технічними засобами*, **комунікативна сфера** творить зв'язки між соціальними суб'єктами в процесі їх взаємодії, форми їх спілкування.

Регулятивна (політико-правова) сфера суспільства об'єднує всі його елементи, структури і функціональні сфери, забезпечує його функціонування як єдиного цілого. Її невід'ємним компонентом є військово-силова сфера, яка забезпечує реалізацію політики з допомогою силових інститутів (армія, поліція).

Суспільство функціонує в природному середовищі і справляє на нього різноманітні впливи, серед яких переважають негативні. Для їх подолання воно змушене розгорнути **екосферу**, інститути якої спрямовані на гармонізацію життя суспільства з природним середовищем його існування.

З суті *принципу системності* випливає, що в суспільстві нема чітких меж між його функціональними сферами (демосферою, економікою, інформаційно-духовною сферою, техносферою, комунікаційною сферою, екосферою, політико-правовою та військово-силовою сферами), оскільки їх нема між формами діяльності людей – первинних елементів суспільства, активних учасників всіх суспільних процесів, творців всіх його продуктів. Проте, *ведучою* серед форм діяльності людини і суспільства є інформаційно-духовна діяльність, яка робить людей унікальними істотами серед всіх, що існують в біосфері Землі. В цьому ключовому питанні наша позиція є діаметральною протилежною парадигмам сучасної економічної науки (як неомарксистській, так і неокласичній).

Ця констатація, проте, не заперечує іншого факту: розумне життя на планеті "**Земля**" розвивається в матеріальній оболонці людського тіла, існування якого підтримується певними матеріальними продуктами. Зростаюча кількість матеріальних благ забезпечує також інформаційно-духовні потреби людей. Великих витрат матеріальних ресурсів вимагає і функціонування різноманітних суспільних інститутів (органи державного управління, ринкові структури, оборонний комплекс, громадські організації). Проте, окремі люди і суспільні інститути не тільки мають матеріальні потреби, але й володіють здібностями створювати з допомогою внутрішніх і зовнішніх ресурсів продукти, придатні для задоволення цих потреб. Серед цих ресурсів найважливішим і домінуючим над іншими є **людський капітал**. Діяльність, в процесі якої люди з наявних ресурсів створюють матеріальні блага, і тоді з їх допомогою задовольняють свої різноманітні потреби, називають **економічною**, а

науку, яка досліджує що діяльність та суспільний механізм її протікання, – економічною наукою.

Враховуючи місце економіки в суспільстві і опираючись на обґрунтовані нами моделі людини і суспільства та системну методологію їх опису, пропонуємо таке визначення центрального поняття економічної науки:

ЕКОНОМІЧНА СИСТЕМА є суспільною структурою та суспільним організаційним механізмом, в рамках яких здійснюється *економічна діяльність* ЛЮДЕЙ, забезпечується матеріальна основа функціонування і розвитку СУСПІЛЬСТВА.

Це визначення **економічної системи в широкому значенні**. Воно дозволяє реально включити людину і суспільні інститути в систему понять економічної науки як свої головні компоненти. Воно також дає можливість розширити предмет економічної науки до необхідних для адекватного відображення економічних процесів меж, включивши в нього крім самої економіки як сфери суспільної діяльності компоненти інших сфер функціональної структури суспільства (демографічної, інформаційно-духовної, регулятивної, технічної, комунікативної, екологічної), що є зараз тісно інтегровані з економікою.

Таким логічним кроком є *перехід до базової моделі економічної системи в вузькому значенні* (рис. 3), що відображає *економічну сферу життя суспільства* як впорядковану і стосовно самостійну сукупність суб'єктів і об'єктів (ресурсів і продуктів), що взаємозв'язані і взаємодіють між собою в суспільних процесах виробництва, розподілу, обміну і споживання, створюючи єдиний цілісний процес забезпечення матеріальної основи функціонування та розвитку як окремих людей, так і суспільства в цілому.

Поняття "**економічна система**" у вузькому значенні розглядає економіку як *стосовно самостійну сферу суспільної діяльності*, проте не настільки самостійну, щоб при побудові її моделі не можна було використати базові поняття суспільно-гуманітарних наук в їх системній інтерпретації. Долаючи найбільший недолік економічної науки з моменту її відокремлення як самостійної галузі знань – пристрасть до матеріальних продуктів та грошей, модель описує механізм економічної діяльності людини і суспільства, в першу чергу, як інформаційно-духовний процес, який в матеріальних продуктах і грошах об'єктивують **економічні суб'єкти** – головна рушійна сила економічних процесів.

З допомогою цього інтегративного поняття ми на загальнометодологічній основі системних моделей людини і суспільства, які відображають місце економіки в системі життя суспільства, фіксуємо основні поняття, що узагальнено і певним способом впорядковано відображають компоненти, будову і механізм функціонування економічної сфери життя суспільства як його підсистеми.

Зміст поняття "економічна система" ми розкриваємо в такій послідовності:

1. Економічна діяльність – первинний елемент економічної системи. Економічна діяльність як системний процес. Мотиваційний механізм

економічної діяльності. Продуктивна економічна діяльність і економічні ресурси. Економічна діяльність і присвоєння. Економічні продукти Споживна економічна діяльність. Параметри економічної діяльності. Тривалість. Інтенсивність. Умови. Продуктивність.

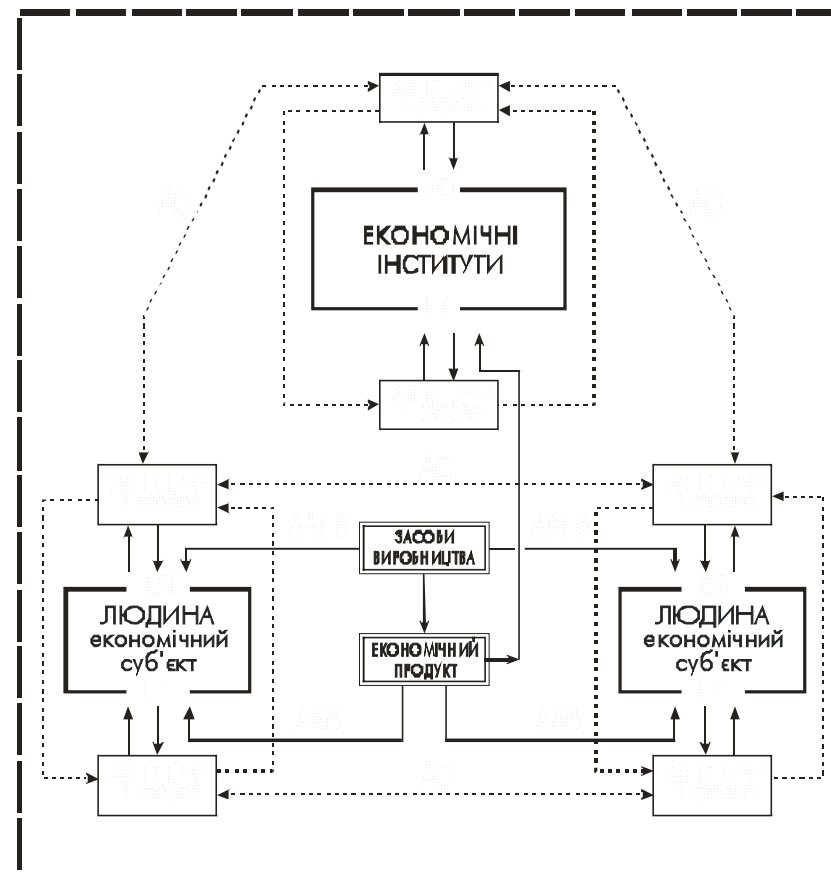

Рис. 3. Економічна система. Базова модель: ЕЗ – економічні зв'язки; ЕР – економічні ресурси; МП – матеріальні потреби; РС – робоча сила; ЕДпр – продуктивна економічна діяльність; ЕДр – репродуктивна економічна діяльність

2. Організація і функціонування економічної системи. Економічна діяльність і економічна взаємодія. Суспільний поділ і кооперація праці. Економічні інститути. Економічні суб'єкти та їх інформаційна взаємодія. Типи економічної інформації. **Економічна організація.** Економічні інтереси. Управління і власність. Структура економічної системи. **Економічний колообіг.** Економічний колообіг як системний процес. Економічний колообіг в

системі життя суспільства. **Ефективність функціонування економічної системи.** Економічний вибір і альтернативи функціонування економічної системи. Приватні і суспільні економічні продукти. Показники ефективності.

3. Економічний розвиток. Економічне зростання і розвиток. **Детермінанти економічного розвитку. Структурні зміни. Логістика економічного розвитку.** Історичні типи економічних систем як етапи становлення розширеного порядку економічної взаємодії. **Традиційна економіка. Державно-традиційна економіка. Ринкова економіка. Економічні системи ХХ ст. Становлення глобальної економіки.**

Обґрунтоване нами *широке* і *вужке* розуміння суті інтегративного поняття "економічна система" у їх взаємозв'язку є, на наш погляд, парадигмальною основою перебудови всього категоріального апарату економічної науки на основі гуманістичного синтезу сучасних економічних доктрин (неокласичної, кейнсіанської, інституціональної, соціалістичної), інтеграції її в сучасну систему наук на системно-синергетичних принципах глобалізації та універсумізації.

Література

1. Тарасевич В. До стратегії універсумізації економічних перетворень. "Економіка України". № 11, 2000. – С. 47-55.
2. Грабинський І. Еколого-економічна система України. Львів. НТШ, 1997. – 240 с.
3. Павлишенко М. Економічна система чи спосіб виробництва? "Економіка України", № 3, 2000. – С. 64-72.
4. Маркс К., Енгельс Ф. Сочинения, т. 46, ч. 1. – 675 с.
5. Ерохина Е. Теория экономического развития: системно-синергетический подход. <http://ek-lit.agava.ru/ero/1-2.html>.
6. Башнянин Г.І., Копич І.М., Шевчик Б. М. Економічні системи: проблеми структуризації і типологізації. Львів. "Коопосвіта", 1999. – 220 с.
7. Башнянин Г.І., Копич І.М., Чурик І.О. Мікроекономічні ринкові системи. Львів: ЛКА, 2001.
8. Cameron R.A concise economic history of the world. – N.Y.: Oxford university press, 1993-454 p
9. Etzioni A. The moral dimension: toward a new economics. N.Y., FP, 1988. P. 1. – 314 p.

УДК 330. 342

Асист. Б.М. Шевчик*, канд. екон. наук;
здобувач Н.І. Рymarська¹ – Львівська КА

ВИТОКИ УКРАЇНСЬКОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СТАНОВЛЕННЯ НОВОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Розглядаються інституційні соціальні цінності, що зумовлюють типологізацію сучасних економічних систем. Дано характеристику групово-кооперативних цінностей на основі українського історичного матеріалу.

Ключові слова: економічна система, індивідуалістсько-конкурентні цінності, групово-кооперативні цінності, економічна культура.

* кафедра економічної теорії, Львівська КА (department of economic theory Commercial Academy of Lviv)

Assistant B.M. Shevchuk; N.I. Rymarskya – Commercial Academy of Lviv

Offspring's of Ukrainian economic culture and establishment of new national economic system of Ukraine

Institutional social values, which cause typologization of contemporary economic systems are being viewed. Group-cooperative values on the ground of Ukrainian historical material are being characterized.

Key words: economic system, individual-competitive values, group-cooperative values, economic culture.

Загальновідомо, що економічна теорія як наука вивчає одну з фундаментальних проблем людського існування – взаємоузгодженість ресурсів і потреб. Особливість розміщення обмежених виробничих ресурсів, що мають альтернативне застосування, для задоволення широких і постійно зростаючих потреб суспільства залежить від способу організації національного господарства, який у сучасній економічній теорії відомий під терміном "економічна система". В економічній літературі визначення поняття "економічна система" подають у широкому [2, ст. 5] і вузькому [2, ст. 6] контекстах. Поширеним напрямом наукових досліджень в економічній теорії стає порівняння економічних систем, що вимагає класифікації останніх. Р. Барр виділяє щонайменше шість основних моделей економічних систем: систему замкнутого докапіталістичного господарства, систему ремісничого простого капіталістичного господарства, систему капіталістичної економіки, систему колективної економіки, систему кооперативної економіки і змішані економічні системи [1, ст. 170-174]. М. Шніцер подає таку класифікацію: ринковий капіталізм США, соціально-ринковий капіталізм, державно-керований капіталізм [11, ст. 26-27]. П'ять типів економічних систем розрізняє Б. Гаврилишин: вільне підприємництво, узгоджене вільне підприємництво, розподільний соціалізм, ринковий соціалізм та адміністративно-командна система [4]. Близький до Гаврилишина і І. Грабинський, у якого зазначимо: ринковий капіталізм, змішаний капіталізм, соціальна ринкова економіка, плановий соціалізм та ринковий соціалізм [5]. Проблема структуризації і типологізації економічних систем присвячена монографія Г. Башнянина [2].

У сучасній західній економічній науці, внаслідок краху центрально керованих систем соціалізму, актуальним стало порівняння капіталістичних систем, де виділяють: капіталізм індивідуалістичний та капіталізм комунітарний [11, ст. 24], кожен з яких має свої інституційні відмінності. У доповіді Римському клубу Б. Гаврилишин стверджує, що основні прототиipi економічних систем визначаються формами політичного правління, але, основоположними є цінності суспільства [4]. Індивідуалістсько-конкурентні цінності породжують економічну систему вільного підприємництва, групово-кооперативні цінності формують систему узгодженого вільного підприємництва, а егалітарно-колективістські – адміністративно-командну систему. Індивідуалістсько-конкурентні цінності виплекав у собі англосаксонський етнос завдяки пуританській моралі епохи Реформації. Протестантська етика сформувала і утвердила капіталістичний дух англосаксів [3, ст. 335]. У пев-